

49010 - حکمت برگشتن از راه دیگر پس از نماز عید چیست؟

سوال

جایی خواندم که پیامبر . صلی الله علیه وسلم . از راهی به نماز عید می رفت و از راهی دیگر باز می گشت؛ حکمت از این کار چیست؟

پاسخ مفصل

بخاری (۹۸۶) از جابر بن عبدالله انصاری . رضی الله عنهما . روایت کرده که گفت: پیامبر . صلی الله علیه وسلم . هر گاه روز عید فرا می رسید مخالفت مسیر می نمود. منظور از مخالفت طریق یعنی از یک راه به نماز می رفت و از راهی دیگر برمی گشت.

آنچه برای مومن مطلوب است، پیروی از رسول الله . صلی الله علیه وسلم . است حتی اگر حکمت برخی از کارهای ایشان . صلی الله علیه وسلم . را نداند. الله متعال می فرماید:

﴿لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ لِّمَن كَانَ يَرْجُو اللَّهَ وَالْيَوْمَ الْآخِرَ وَذَكَرَ اللَّهَ كَثِيرًا﴾ [احزاب: ۲۱]

(قطعا برای شما در رسول الله الگویی نیک است؛ برای آن کس که به الله و روز آخرت امید دارد و الله را فراوان یاد می کند).

این کثیر . رحمه الله . می گوید: «این آیهی کریمه، اصلی است بزرگ دربارهی اسوه گرفتن رسول الله . صلی الله علیه وسلم . در گفتار و کردار و احوال ایشان».

علما در مورد حکمت این کار پیامبر . صلی الله علیه وسلم . سخنان بسیاری گفته اند.

حافظ ابن حجر می گوید:

دربارهی معنای این [کار] اقوال متفاوت بسیاری گفته اند که من بیست مورد آن را جمع آوری کرده و مختصر نموده و اقوال بی ارزش را بیان کرده ام. قاضی عبدالوهاب مالکی می گوید: در این باره فوائد و نکات بسیاری گفته شده که برخی از آن نزدیک به حق و بیشتر آن ادعاهای بی اساس است.

برخی از حکمت های گفته شده در این باره:

- ۱- ایشان چنین می کردند تا هر دو راه برایشان [در آخرت] شهادت دهند. همچنین گفته شده: تا ساکنان این دو راه - از جنیان و انسیان - برایش شهادت دهند.
- ۲- و گفته شده تا هر دو راه را از نظر مزیت یا تبرک یکسان کند.
- ۳- و گفته شده: راه رفتن ایشان به مصلی از سمت راست بوده و اگر از همان جهت می آمد از سمت چپ برمی گشت. این قول البته نیاز به دلیل دارد.
- ۴- و گفته اند برای آشکار نمودن شعائر اسلام، یا آشکار نمودن ذکر خداوند.
- ۵- و گفته شده برای به خشم آوردن منافقان یا یهودیان. همینطور گفته اند: برای آنان را با کثرت مسلمانان و کسانی که همراهش بودند بترساند. ابن بطال این قول را ترجیح داده است.
- ۶- و گفته اند: برای برحذر بودن از نیرنگ این دو گروه یا یکی از آنان که البته در صحت این قول تردید است.
- ۷- برخی گفته اند: برای این چنین کاری می کرد تا همه ی مسلمانان را شاد کند، یا برای آنکه همه از برکت ایشان و دیدنشان سود برند یا نیازهای مسلمانان را برآورده سازد، از جمله پاسخ دادن به پرسش های آنان و اسوه گرفتن آن ها از ایشان و راهنمایی یا دادن صدقه به فقرایشان و سلام بر آنان و دیگر موارد.
- ۸- همچنین گفته شده برای دیدار با نزدیکان و صله ی رحم.
- ۹- و گفته اند به عنوان خوش فالی برای تغییر حال به مغفرت و خشنودی پروردگار.
- ۱۰- برخی گفته اند: ایشان در راه رفتن صدقه می داد، و هنگامی که برمی گشت چیزی همراه نداشت، برای همین از راهی دیگر برمی گشت تا مجبور نشود تقاضای کسانی که از وی چیزی می خواستند را رد کند. این قول ضعیف است و علاوه بر آن دلیلی ندارد.
- ۱۱- گفته اند: راهی که برای رفتن به مسجد می پیمود طولانی تر از راه برگشت بود، برای همین می خواست با قدم زدن بسیار اجر بیشتری در رفتن به مسجد به دست آورد، اما در بازگشت از مسیری کوتاه تر برمی گشت تا زودتر به منزل برسد. رافعی این قول را برگزیده، هرچند بیان داشته که نیاز به دلیل دارد و اجر قدم زدن همانطور که در رفت نوشته می شود برای برگشت نیز ثبت می شود چنانکه در حدیث ابی بن کعب نزد ترمذی و دیگران وارد شده است.
- ۱۲- و گفته شده: از آنجایی که ملائکه در راهها ایستاده اند، ایشان خوسته هر دو گروه برای وی شهادت دهند.»

پایان سخن حافظ ابن حجر با کمی تصرف و اختصار.

ابن قیم در زاد المعاد (۱/ ۴۴۹) پس از ذکر این حکمت‌ها می‌گوید:

«صحيح تر این است که این کار برای همه‌ی این موارد و دیگر حکمت‌ها است که فعل ایشان . صلی الله علیه وسلم . خالی از آن نیست.»

شیخ ابن عثیمین . رحمه الله . می‌گوید: «اگر گفته شد حکمت از مخالفت راه [رفتن با برگشتن] چیست؟ می‌گوییم: برای پیروی از پیامبر صلی الله علیه وسلم:

﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا لِمُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَمْرًا أَنْ يَكُونَ لَهُمُ الْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ وَمَنْ يَعْصِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَالًا مُّبِينًا﴾ [احزاب: ۳۶]

(و هیچ مرد و زن مومنی را سزاوار نیست که چون الله و پیامبرش به کاری فرمان دهند برای آن در کارشان اختیاری باشد و هر کس الله و فرستاده‌ی او را نافرمانی کند، قطعاً دچار گمراهی آشکاری شده است).

... حکمت این است». سپس شیخ ابن عثیمین به بیان حکمت‌های پیشین در سخن حافظ ابن حجر پرداختند. مجموع فتاوی ابن عثیمین (۱۶/ ۲۲۲).